

Сафін О. Д. доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
<https://orcid.org/0000-0001-5745-8635>

ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЯК ЙОГО ОСОБИСТІСНИЙ РЕСУРС: ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ

За результатами експериментального дослідження автором виявлено, що формування емоційного компонента психологічної готовності зумовлює підвищення показників таких особистісних характеристик, як товариськість, домінантність, нормативність поведінки, впевненість, самоконтроль, екстраверсія, а також сприяє розвитку соціально-психологічних характеристик військових колективів через підвищення показників згуртованості, стійкості, референтності, зниження конфліктності.

Ключові слова: емоційний компонент; психологічна готовність; військова служба; адаптація; військовослужбовець; військова праця.

Вступ. Армійська дійсність висуває особливі вимоги до особистісних характеристик військовослужбовців, які починають службу у лавах Збройних Сил України. Це пов'язано з участю особового складу у бойових діях із захисту суверенітету та територіальної цілісності держави, новою якістю комунікативної взаємодії, зміною статусно-рольового стану, розлукою із близькими людьми, різкою зміною ритму фізіологічного функціонування, станом невизначеності, негативним сприйняттям найближчого майбутнього. Наслідком цього може бути зниження емоційного фону, переважання негативних емоцій, які дезорганізують діяльність, що проявляється у послабленні уваги, пам'яті, мислення, скутості рухів, втраті мети у зв'язку з утрудненням перебігу контролюючих і регулюючих функцій свідомості. У зв'язку з цим постає питання навчання військовослужбовців методам контролю та нейтралізації негативних емоцій, що порушують процес формування психологічної готовності до військової служби.

Мета дослідження – визначити вплив емоційного компонента психологічної готовності до військової служби на адаптацію військовослужбовців та успішність їхньої військової праці.

Теоретичне підґрунтя. Емоційний компонент психологічної готовності є одним із пріоритетних. Його значення

обумовлюється роллю емоцій у поведінковій регуляції, їхнім впливом на психічні пізнавальні процеси, якість та ефективність виконуваної діяльності, адаптацію до змін навколишнього середовища. Стресогенність як основна характеристика такої діяльності підвищує значущість розгляду проблеми емоційного компонента психологічної готовності як основи її подолання. Це підтверджується значною кількістю наукових праць, пов'язаних з емоційною саморегуляцією, емоційною стійкістю та напруженістю у контексті виконуваної діяльності (І.В. Андрух, В.М. Крайнюк, Л.М. Леженіна, С.Г. Лисюк, Н.Є. Пенькова, Л.М. П'янківська, О.О. Самойленко, Г.М. Ришко, Ю.О. Тептюк та ін.).

У структурі психологічної готовності до діяльності емоційний компонент виокремлювали Т.В. Жванія, С.М. Кучеренко, В.А. Моляко, С.А. Мул, М.Л. Смульсон, О.М. Сорока, Н.С. Сторожук, М.І. Томчук, О.В. Хуртенко та ін. Визначаючи його, вони використовували такі поняття, як: «емоційне збудження», «емоційне налаштування», «емоційна стійкість», «самоконтроль».

Методи дослідження. Теоретичний аналіз, експеримент.

Результати і обговорення. Емоційний компонент психологічної готовності до діяльності тісно пов'язаний з іншими її структурними елементами, він сприяє

створенню оптимальної напруги, загальної активації організму на майбутню діяльність, спонукає, спрямовує та регулює її, забезпечує емоційну стабільність, несприйнятливості до зовнішніх стресогенних чинників. Емоційний компонент психологічної готовності військовослужбовців з числа молодого поповнення пов'язаний з їхньою ефективною адаптацією до військової служби. Їхнє співвідношення розкривається через екстремальність характеру військової служби за допомогою психологічних категорій «стрес», «фрустрація», «тривога» та їхніх емоційних складових [3; 5 та ін.].

При формуванні емоційного компонента психологічної готовності до діяльності основна увага приділяється способам управління емоційними станами людини, що розглядаються у світлі загальної теорії психічних станів на основі діяльнісного підходу, у нерозривному зв'язку з інтелектуальними, вольовими та фізіологічними особливостями регуляції [4]. Формування емоційного компонента психологічної готовності до діяльності представляє собою процес, який будується на цілеспрямованому прищепленні способів організації діяльнісного змісту емоцій у послідовності та взаємозв'язку компонентів цілісної системи емоційної регуляції діяльності в єдності емоцій, інтелекту, волі, особистісних та психофізіологічних характеристик людини. Основним психологічним механізмом формування емоційного компонента психологічної готовності до діяльності є повторення та закріплення емоційних станів, що відповідають професійній спрямованості людини. Домінування таких станів у психіці сприяє появі нових рис у структурі особистості. Кількість і рівень володіння особистістю методами регуляції емоційних станів також визначають сформованість емоційного компонента психологічної готовності до діяльності. Кількість таких способів є великою, і у загальному вигляді їх можна розділити на способи, що застосовуються за допомогою дії ззовні, найчастіше колективно, та способи, що застосовуються в індивідуальному порядку при необхідності,

що є внутрішнім резервом саморегуляції людини. До найефективніших способів можна віднести дихальні вправи, нервово-м'язову релаксацію, аутогенне тренування, спорт, лібротерапію, функціональну музику. Крім того, можна виокремити ситуативні способи регулювання емоційного фону, які є важливими в екстремальних ситуаціях. До них відносять саморефлексію, моделювання, регуляцію у вигляді іншої емоції, переключення уваги, метод граничного уявного посилення можливості невдачі, метод селективної позитивної ретроспекції [2].

Формування психологічної готовності до військової служби та її емоційного компонента відбувається, зокрема, й у межах бойової підготовки, реалізуючись через здійснення психологічної підготовки, яка, будучи самостійною навчальною дисципліною, пронизує весь курс навчання. Завдання останньої вирішуються у вигляді двох груп методів, які багато у чому перетинаються із змістом формування емоційного компонента психологічної готовності до військової служби. Так, перша група методів покликана вирішувати завдання навчання військовослужбовців засобами свідомого контролю негативних емоційних станів. Друга група методів заснована на моделюванні ситуацій, наближених до реальних умов бою з метою появи емоційної стійкості та адаптованості до таких ситуацій. Як показники сформованості емоційного компонента психологічної готовності до військової служби використовувалися його основні характеристики – емоційна стійкість, емоційна напруга, а також інтегральний показник успішності діяльності, під яким розуміється загальний результат військової праці: успішність професійного навчання, внутрішня служба, дисциплінованість.

Основна ідея експерименту полягала у тому, що військовослужбовець розглядається не лише як об'єкт психокоригувальних впливів, а й як активний учасник (суб'єкт) формування у себе необхідних особистісних якостей. Формуванню емоційного компонента психологічної готовності до військової служби активно сприяли навчально-

виховний процес і повсякденна життєдіяльність військовослужбовців, які розглядалися як застосування методу моделювання процесу підвищення показників емоційної стійкості в обстежуваних.

Аналіз результатів емпіричного дослідження проводився з урахуванням психічних станів, особистісних рис військовослужбовців, групових параметрів, характеристик успішності діяльності, адаптації та їхнього взаємозв'язку з емоційним компонентом психологічної готовності. Результати обробки реєстраційних психодіагностичних бланків, що заповнювалися на етапах прибуття військовослужбовця до частини та відправлення його після закінчення зборів для подальшого проходження служби, свідчать про значну зміну показників емоційного компонента психологічної готовності. Так, середні значення емоційної стійкості (фактор С за опитувальником Р.Кеттелла), як основного показника сформованості емоційного компонента психологічної готовності до військової служби, до здійснення психологічного експерименту були практично ідентичними в обстежуваних КГ та ЕГ (5,86 та 5,87 відповідно). Після проведення експерименту показники емоційної стійкості підвищилися в обох групах, однак, при цьому відмінності у значеннях на початковому та завершальному етапах досягли високого рівня значущості лише в ЕГ ($t=3,45$ при $p\leq 0,001$). Слід зазначити і наявність значних відмінностей наприкінці експерименту між показниками емоційної стійкості в ЕГ і КГ ($t=2,72$ при $p\leq 0,01$), це свідчить, що проведені заходи сприяють формуванню емоційної стійкості.

В обстежуваних групах під час зборів поповнення знизилися показники напруженості (фактор Q4) і тривожності (фактор O). Разом з тим, як і у випадку з емоційною стійкістю, значні відмінності у зміні значень вищезгаданих факторів на початковому та завершальному етапах зборів були зафіксовані лише в ЕГ ($t=2,63$ при $p\leq 0,01$ для напруженості та $t=3,03$ при $p\leq 0,01$ для тривожності). Крім того, є значні відмінності за показниками тривожності і

напруженості між КГ і ЕГ наприкінці експерименту (відповідно $t=2,46$ при $p\leq 0,05$ і $t=3,23$ при $p\leq 0,01$), що також дозволяє зробити висновки про вплив проведених заходів щодо формування емоційного компонента психологічної готовності на зниження тривожності та напруженості.

Обробка отриманих даних за опитувальником Г.Айзенка дозволила виявити зниження під час проведення зборів поповнення значень нейротизму. Важливість цього фактора для дослідження визначається його високою зворотною кореляцією з емоційною стійкістю ($r=-0,52$, при $p\leq 0,01$), прямою кореляцією із тривожністю ($r=0,36$, при $p\leq 0,01$) та напруженістю ($r=0,42$, при $p\leq 0,01$). Г.Айзенк визначає його як емоційну нестійкість, характеризуючи через невірноваженість процесів збудження та гальмування, нервозність, нестійкість, погану адаптацію [1]. Проведений статистичний аналіз дозволяє зробити висновки, що значущі відмінності у зміні показників нейротизму відбулися лише в ЕГ як у порівнянні з КГ наприкінці експерименту ($t=2,07$ при $p\leq 0,05$), так і у порівнянні з початковим етапом ($t=2,65$ при $p\leq 0,01$), коли відмінності в обох групах за досліджуваним параметром були незначними (відповідно 9,63 та 9,51), що підтверджує висновки щодо впливу заходів психологічного експерименту на емоційну стійкість, тривожність та напруженість.

Конкретизувати результати проведеної роботи дозволив опитувальник наявності перешкод у встановленні емоційних контактів В.В. Бойка. Результати його обробки дозволяють дійти висновку, що після завершення зборів молодого поповнення за усіма показниками опитувальника в ЕГ є значні перевищення середніх значень порівняно з КГ. Крім того, під час статистичної обробки виявлено високу зворотну кореляцію з емоційною стійкістю (для усіх показників r не нижче 0,17 при $p\leq 0,01$). Проведений статистичний аналіз значних відмінностей даних, отриманих на початковому та кінцевому етапах зборів молодого поповнення, переконує у тому, що заходи психологічного експерименту вплинули на

підвищення здібностей військовослужбовців з управління власними емоціями, адекватність їхнього прояву, показники їхньої гнучкості та розвиненості; допомогли нівелювати домінування негативних емоцій в окремих учасників експерименту, позитивно вплинули на комунікативні характеристики через зниження показників параметра небажання зближуватись із людьми на емоційній основі.

Опитування батьків військовослужбовців, проведене на заключному етапі експерименту, надало можливість отримати додаткову інформацію, що свідчить про зміни в емоційному фоні цих військовослужбовців до та після проходження зборів з поповненням. Емоційне тло призовників на етапі до проходження зборів характеризувалося переважанням емоцій розгубленості (50,3%), смутку (67,1%), тривоги (63,1%) зі значною присутністю серйозності (35,1%), інтересу (20,9%) та страху (20,1%). Внаслідок проведених заходів в емоційних параметрах військовослужбовців відбулись значні зміни. Так, були зведені нанівець емоції відчаю та огиди. Різко знизилися показники смутку (до 32,7%), розгубленості (до 19,3%), тривоги (до 26,5%), страху (до 3,3%), гніву (з 8,7% до 2,3%). Разом з тим підвищилися показники вираженості емоцій серйозності (з 35,3% до 50,5%), впевненості (з 7,3% до 23,3%), інтересу (з 20,7% до 24,9%) та радості (з 5,5% до 12,9%). Це свідчить про позитивні зміни, що відбулися за час проведення експерименту в емоційному фоні цих військовослужбовців і у цілому підтверджує результати, отримані при психологічному тестуванні. Таким чином, спеціально організовані заходи у межах зборів з поповненням сприяли формуванню емоційного компонента психологічної готовності до військової служби через підвищення показників емоційної стійкості, зниження тривожності та напруженості. Військовослужбовці стали грамотніше керувати власними емоціями, більш адекватно виявляти їх, збільшилися значення флексибільності та розвиненості

емоцій, значно знизилась частка негативних емоцій.

Під час дослідження було виявлено взаємозв'язок емоційного компонента психологічної готовності з адаптацією до військової служби та успішністю військової праці обстежуваних. Враховуючи, що адаптація до майбутніх умов військової служби та успішність військової праці є головними завданнями роботи з поповненням, було здійснено порівняльний аналіз впливу формування емоційного компонента психологічної готовності на показники адаптаційних здібностей та інтегральний показник успішності діяльності. Статистичний аналіз показників адаптаційних здібностей після завершення експерименту в обстежуваних за допомогою t-критерію Ст'юдента дозволив встановити значні відмінності середніх показників адаптаційних здібностей між КГ та ЕГ ($t=2,05$ при $p \leq 0,05$). Крім того, значущі відмінності є і за інтегральним показником успішності діяльності ($t=2,04$ при $p \leq 0,05$). Враховуючи наявність високого кореляційного зв'язку між емоційною стійкістю та інтегральним показником успішності діяльності ($r=0,29$, при $p \leq 0,01$), емоційною стійкістю та адаптаційними здібностями ($r=0,23$, при $p \leq 0,01$), інтегральним показником успішності діяльності та адаптаційними здібностями ($r=0,15$, при $p \leq 0,05$), можна зробити висновки про те, що в ЕГ адаптація поповнення пройшла більш ефективно, їхня військова праця є більш успішною, вищим став і показник емоційної стійкості.

Доказом вище наведеного є і результати обробки тесту «САН». Так, виявилось, що показники самопочуття, активності та настрою, що є передумовами успішності виконуваної діяльності, наприкінці зборів з поповненням виявились значуще вищими в ЕГ (для самопочуття $t=2,12$ при $p \leq 0,05$; для активності $t=2,03$ при $p \leq 0,05$, для настрою $t=2,17$ при $p \leq 0,05$), тоді як на початку зборів вони не мали суттєвих відмінностей від показників у КГ. Показники тесту мають високу пряму інтеркореляцію як один з одним, так і з адаптаційними здібностями, емоційною стійкістю та з інтегральним показником

успішності діяльності (r не нижче 0,18 при $p \leq 0,01$), що дозволяє стверджувати, що між вищезазначеними показниками існує взаємозв'язок, а також про те, що організація роботи з формування емоційного компонента психологічної готовності у поповнення позитивно впливає на успішність військової праці та адаптацію до військової служби, підвищує рівень самопочуття, активності та настрою військовослужбовців. Аналіз результатів психодіагностики виявив взаємозв'язок деяких особистісних характеристик військовослужбовців з рівнем емоційного компонента психологічної готовності до військової служби. Оцінка особистісних рис проводилася за допомогою 16-факторного особистісного опитувальника Р.Кеттелла. Статистичний аналіз показників, отриманих у КГ та ЕГ, дозволив виокремити низку особистісних характеристик, які мають високий кореляційний зв'язок із показниками емоційного компонента психологічної готовності до військової служби, до яких належать: товарицькість, домінантність, нормативність поведінки, впевненість, самоконтроль, екстраверсія.

Результати 16-факторного особистісного опитувальника Р.Кеттелла було проаналізовано за допомогою t -критерію Стьюдента за допомогою виявлення статистично значущих відмінностей між показниками особистісних рис військовослужбовців ЕГ і КГ на початку і наприкінці зборів молодого поповнення. Під час статистичної обробки отримано дані, що свідчать про взаємозв'язок проведених заходів із низкою особистісних характеристик ЕГ (на відміну від КГ). Так, за фактором «товарицькість» в ЕГ відбулося значне збільшення показників ($t=2,06$, $p \leq 0,05$), що призвело до розширення соціальних контактів серед поповнення, більш природної та невимушеної поведінки та емоційних проявів у взаємовідносинах. Отже, був вплив і на морально-психологічний клімат у військовому підрозділі в аспекті його згуртування, зменшення ймовірності появи штучно стигматизованих, ефективної адаптації призовників у нових соціальних

умовах. Значні відмінності за фактором «домінантність» ($t=2,37$, $p \leq 0,05$) свідчать про позитивний вплив на формування лідерських якостей, самостійність у прийнятті рішень, готовність брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, ініціативності. Вищезазначені якості можуть розглядатися як основа для формування командних якостей військовослужбовців та внесок у підготовку резерву для висування на командирські посади молодшого командного складу.

Здійснювані в процесі психологічного експерименту впливу сприяли формуванню сумлінності та почуття відповідальності за виконувану військову працю, стійкості моральних принципів, почуття обов'язку, точності та акуратності у повсякденному житті – фактор «нормативність поведінки» ($t=2,13$, $p \leq 0,05$). Наслідком цього стало підвищення внутрішнього порядку та дисципліни у підрозділі, що позначилося і на дотриманні військовослужбовцями статутних правил взаємовідносин, повазі до товаришів по службі. Формування емоційного компонента психологічної готовності до військової служби призвело до підвищення в обстежуваних впевненості у собі – фактор «впевненість» ($t=2,17$, $p \leq 0,05$) у власних силах та можливостях, що позначилося на появі та розвитку таких необхідних для військової праці якостей, як стресостійкість, сміливість, рішучість, активність, здатність не губитися при зіткненні із несподіваними обставинами. Розвиток впевненості у власних силах у можна розглядати як потенціал для вирішення несподіваних проблемних ситуацій, які можуть зустрічатися у подальшій службі.

Суттєві відмінності у показниках «самоконтролю» ($t=2,61$, $p \leq 0,01$) в ЕГ свідчать про підвищення загальної організованості, розвиток та формування вміння контролювати власні емоції та поведінку, переважання у вчинках чітко усвідомлених цілей та мотивів, усвідомлення соціальних вимог та піклування про свою репутацію у військовому колективі. Крім того, високий рівень самоконтролю як особистісної риси

Питання психології

свідчить про здатність організувати власний робочий час та порядок виконання роботи, розпочату справу довести до її логічного завершення. Усі ці якості можуть розцінюватися поряд із фактором «домінантність» як необхідні для майбутніх командирів підрозділів організаторські якості керівників, а у межах взводної, ротної ланки ці якості свідчать про підвищення керованості військового колективу та дисциплінованість окремо взятих військовослужбовців.

Результати обробки даних за особистісним опитувальником Г.Айзенка дозволили зробити висновки, що під час експерименту у військовослужбовців ЕГ на значному рівні підвищилися показники екстраверсії ($t=2,46$, $p\leq 0,05$). Цей показник свідчить про спрямованість особистості зовні, на оточуючих людей, зовнішні явища, події, схильність до спілкування, присутність оптимістичності, позитивних емоцій. Це надає підстави зробити висновки, що збільшення зовнішньої спрямованості дозволяє відволіктися від негативних думок, спогадів про домашні справи, перерозподіливши увагу на встановлення контактів із товаришами по службі та засвоєння нових знань.

Висновки. Військова праця супроводжується значною кількістю стресогенних чинників, які максимально проявляються на початковому етапі служби. Оскільки нейтралізація або зниження їхнього впливу визначаються багато у чому емоційною стійкістю та ступенем емоційної напруженості, найбільш пріоритетним компонентом

психологічної готовності у цей період є емоційний. Його формування веде до підвищення можливостей успішно здійснювати діяльність у напружених умовах, навчатися з предметів бойової підготовки, встановлювати позитивні взаємини у новостворених військових колективах. В процесі психологічного експерименту відбулося формування особистісних якостей, таких як товариськість, домінантність, нормативність поведінки, впевненість, самоконтроль, екстраверсія, які прямо взаємопов'язані із показниками емоційного компонента психологічної готовності до військової служби. На психологічному рівні такі характеристики сприяють прояву лідерських якостей, самостійності у прийнятті рішень, готовності брати відповідальність, стійкості моральних принципів, стресостійкості, активності, здатності не губитися при зіткненні із несподіваними обставинами, активнішої пізнавальної діяльності, вміння контролювати власні емоції і поведінку. На соціально-психологічному рівні результатом сформованості вищезазначених особистісних якостей є підвищення згуртованості та керованості колективу, покращення показників військової дисципліни та морально-психологічного клімату. Загалом організація роботи з формування емоційного компонента психологічної готовності серед поповнення позитивно впливає на успішність військової праці військовослужбовців та їхню адаптацію до військової служби.

Список використаних джерел

1. Айзенк Г. Исследования человеческой психики / Г.Айзенк. Перевод А.Озерова. – М.: Эксмо-Пресс. 2001. – 480 с.
2. Изард К.Э. Психология эмоций / К.Э. Изард. - СПб.: Питер, 2012. – 464 с.
3. Селье Г. Стресс без дистресса / Г.Селье. - М., 1992. - 242 с.
4. Юрченко В.М. Теоретико-методологічні засади дослідження психічних станів людини: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / В.М. Юрченко; Інститут психології ім. Г.С. Костюка. – К., 2009. – 481 с.
5. Lazarus R.S. Fifty years of research and theory of R.S. Lazarus (An analyses of historical and perennial issues) / R.S. Lazarus. - New York, 1998. - 450 p.

References

1. Ajzenk G. (2001) Issledovanija chelovecheskoj psihiki [Research into the human psyche] / G.Ajzenk. Perevod A.Ozerova. – M.: Jeksmo-Press. – 480 s. (in Russian)
2. Izard K.Je. (2012) Psihologija jemocij [Psychology of emotions] / K.Je. Izard. - SPb.: Piter. – 464 s. (in Russian)

3. Sel'e G. (1992) Stress bez distressa [Stress without distress] / G.Sel'e. - M., 1992. – 242 s. (in Russian)
4. Jurchenko V.M. (2009) Teoretyko-metodologichni zasady doclidzhennja psyichnyx ctaniv ljudyny [Theoretical and methodological principles of research of mental states of the person]: dyc. ... d-ra psycol. nauk: 19.00.01 / V.M. Jurchenko; Inctytut psyologii' im. G.C. Koctjuka. – K. – 481 c. (in Ukranian)
5. Lazarus R.S. (1998) Fifty years of research and theory of R.S. Lazarus (An analyses of historical and perennial issues) / R.S. Lazarus. - New York, 1998. - 450 p.

Summary

Safin O. Doctor of Psychological Sciences, Full Professor,
Head of the Department of Psychology,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

EMOTIONAL COMPONENT OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF A MILITARY SERVANT AS HIS PERSONAL RESOURCE

Introduction. Participation of servicemen in hostilities to protect the sovereignty and territorial integrity of the state, new quality of communicative interaction, change of status and role status, separation from relatives, abrupt change in rhythm of physiological functioning, state of uncertainty, negative perception of the near future. , which disrupt the activities manifested in the weakening of attention, memory, thinking, stiffness, loss of purpose due to the difficulty of the control and regulatory functions of consciousness. In this regard, the question arises of training servicemen in methods of control and neutralization of negative emotions that disrupt the process of forming psychological readiness for military service.

Purpose. To determine the influence of the emotional component of psychological readiness for military service on the adaptation of servicemen and the success of their military work.

Methods. Theoretical analysis, experiment.

Originality. In the process of psychological experiment, personal qualities were formed, such as sociability, dominance, normative behavior, confidence, self-control, extraversion, which are directly related to the indicators of the emotional component of psychological readiness for military service. At the psychological level, such characteristics promote leadership, independence in decision-making, willingness to take responsibility, stability of moral principles, resilience, activity, ability not to get lost in the face of unexpected circumstances, more active cognitive activity, ability to control their emotions and behavior. At the socio-psychological level, the result of the formation of the above personal qualities is to increase the cohesion and control of the team, improving military discipline and moral and psychological climate.

Conclusion. Thus, the organization of work on the formation of the emotional component of psychological readiness among young recruits has a positive effect on the success of military work of servicemen and their adaptation to military service. The formation of the emotional component of psychological readiness leads to increased personal characteristics such as sociability, dominance, normative behavior, confidence, self-control, extraversion, and promotes the development of socio-psychological characteristics of military teams by increasing cohesion, resilience, referentiality, reducing conflict.

Key words: emotional component; psychological readiness; Military Service; adaptation; serviceman; military work.

Received/Поступила: 25.05.22.